
Kantova politička filozofija

Izvorni znanstveni članak
32.01
1(091) Kant, I.

Prema vječnom miru

IMMANUEL KANT*

Kant

1795. - 1995.

Kant je u jesen 1795. objavio spis *Prema vječnom miru*, s podnaslovom *Filozofski nacrt*, u kojem pokazuje kako se um odnosi prema povijesnoj prirodi čovjeka. Može li uopće znanje postati praktično ili se ono odvija samo u čistom području božanstva, matematike i prirode? Može li ljudski um biti djelotvoran u sferi javnog djelovanja, tj. politike? Kant u tom spisu postavlja tezu da je mir temelj i norma političkoga, te se ovim mišljenjem svrstava u europsku humanističku tradiciju. Iz ovog spisa objavljujemo prijevod *Prvoga* i *Drugoga definitivnog članka* o vječnom miru kao i *Drugi dodatak (Tajni članak vječnoga mira)* u znak velikog poštovanja i divljenja prema königsberškom filozofu. Integralni Kantov tekst objavit će u Biblioteci *Minerva* izdavačka kuća *Politička kultura*.

Prvi definitivni članak vječnog mira

Građanski ustav u svakoj državi treba biti republikanski

Ustav koji proistječe iz ideje izvornog ugovora, a na kojem mora počivati sveukupno zakonodavstvo, republikanski je ustav, zasnovan, prvo, na načelima *slobode* svih članova jednoga društva (kao ljudi), drugo, na načelima *ovisnosti* svih o jednom jedinom zajedničkom zakonodavstvu (kao podanika) i, treće, na zakonu *jednakosti* svih (kao *građana-države*). On je, što se prava tiče, sam po sebi takav ustav koji leži izvorno u temelju svih drugih vrsta građanske konstitucije. I pitanje je samo: je li ona jedina koja može dovesti do vječnoga mira.

Republikanski ustav, osim časnosti svojeg porijekla iz čistog izvora pojma prava, sadrži i nadu da će dovesti do željene posljedice: vječnoga mira. Gdje je razlog tome? Ako se traži (a u ovom ustavu ne može biti

* *Immanuel Kant*, jedan od najvećih njemačkih filozofa, živio i radio u Königsbergu (22. 4. 1724. — 12. 2. 1804.).

drukčije) pristanak državljana da bi se zaključilo “treba li rata biti ili ne”, ništa nije prirodnije, doli to da će oni dobro promisliti prije nego se upuste u tako opasnu igru da svojim glasovima sebi pribave sve patnje rata, a to je: da sami ratuju, da plaćaju ratne troškove vlastitom imovinom, da s mukom popravljaju pustoš što je rat za sobom ostavlja i, napokon, da se zlo prevrši, da sami snose teret dugova koji zagorčavaju i sam mir, a koji se nikada ne mogu otplatiti zbog predstojećih novih ratova. Naprotiv, u ustavu koji nije republikanski i u kojem podanik nije državljanin, rat je nešto najjednostavnije na svijetu, jer državni poglavar nije državni suputnik, nego njezin vlasnik, te zbog rata ne trpi ni najmanju oskudicu ni u čemu: na gozbama, u lovu, ljetnikovcima, po dvorskim svečanostima i sl. Stoga on može otpočeti rat i zbog najmanjih sitnica, kao kakav veseli izlet, a njegovo opravdanje ravnodušno će prepustiti diplomatskom tijelu, koje je u svako doba na to spremno.

Da republikanski ustav ne bi bio zamijenjen demokratskim, kao što se obično događa, potrebno je napomenuti sljedeće. Oblici države (*civitas*) mogu se podijeliti, bilo prema razlikama osoba koje obnašaju najvišu državnu vlast, ili prema načinu vladanja naroda preko poglavara, tko god on bio. Oni prvi oblici zapravo su oblici vlasti (*forma imperii*), i moguća su svega tri: da vladalačku vlast obnaša ili jedna ili nekoliko među sobom povezanih osoba, ili pak zajedno svi koji čine građansko društvo (*autokracija, aristokracija i demokracija*; kneževska vlast, plemićka vlast i narodna vlast). Oni drugi su oblici vladanja (*forma regiminis*), a odnose se na način utemeljen na konstituciji (tj. na aktu opće volje kojim gomila postaje narod), kako se država služi svojom punom vlašću i u tom smislu vladanje može biti republikansko ili despotsko.

Republikanizam traži da izvršna vlast (vlada) u državi bude odijeljena od zakonodavne. *Despotizam* je samovoljno postupanje države mimo zakona koje je ona sama sebi donijela, a gdje se vladar javnom voljom služi kao svojom privatnom. Od spomenuta tri državna oblika, *demokracija* je, u pravom smislu riječi, nužno *despozitam*, jer ona utemeljuje izvršnu vlast gdje svi odlučuju o jednom ili možda protiv jednoga (koji, prema tome, nije s tim suglasan), tako da odlučuju svi koji ipak nisu svi. A to znači proturječnost opće volje same sa sobom i sa slobodom.

Svaki oblik vladanja koji nije *predstavnički* zapravo je *izobličen*, jer zakonodavac ne može u jednoj istoj osobi biti i izvršitelj svoje volje (jednako kao što opće gornjeg stava u umnom zaključku ne može biti istodobno supsumcija posebnoga u donjem sudu). I premda su ona druga dva ustava države nedostatna da jednom takvom načinu vladanja dadu prostor, ipak je kod njih barem moguće da usvoje načine vladanja u *duhu* predstavničkog sustava, otprilike onako kao što je *govorio* Friedrich II.: da je on samo najviši sluga u državi. Kod demokratskog je ustava to naprotiv nemoguće, jer tamo svatko hoće biti vladar.

Stoga se može reći: što je manji broj osoblja državne vlasti (tj. broj onih koji vladaju), to je veća njezina reprezentacija, to više odgovara

državni ustav mogućnosti republikanizma i ona se može nadati da se postupnim reformama tome uzdigne. Zbog toga je u aristokraciji teže nego u monarhiji, a u demokraciji je nemoguće dospjeti do jedino potpunog pravnog ustava, osim nasilnom revolucijom.

Narodu je međutim puno više stalo do načina vladanja, nego do oblika države (iako jako puno ovisi o tome odgovara li ovaj više ili manje spomenutoj svrsi). Ako se vlada hoće prilagoditi pojmu prava, njoj pripada predstavnički sustav u kojem je moguć republikanski način vladanja, bez kojega je ona despotska i nasilna (koji god ustav bio). Nijedna od starih takozvanih republika nije to poznavala i stoga su naprosto prešle u despotizam, koji je pod vrhovnom vlašću jednoga jedinog još najpodnošljiviji od svih.

Drugi definitivni članak vječnog mira

Pravo naroda treba se temeljiti na federalizmu slobodnih država

Narodi se, kao države, mogu prosuđivati kao pojedinci koji se u svom prirodnom stanju (tj. stanju nezavisnosti od vanjskih zakona) uzajamno vrijeđaju već time što žive jedni uz druge i od kojih svaki, radi svoje sigurnosti, može i treba od drugoga tražiti da stupi s njim u poredak, sličan građanskome, gdje se svakome može osigurati njegovo pravo. To bi bio *savez naroda* (Völkerbund), koji ipak ne bi morao biti država naroda (Völkerstaat)..

I u tome bi bilo proturječje: svaka država, naime, sadrži odnos *više* (zakonodavnog) prema nižemu (onome koji sluša, narodu), pa bi više naroda u jednoj državi sačinjavalo samo jedan narod, a to proturječi pretpostavci (jer mi ovdje moramo procijeniti pravo *naroda* jednih nasuprot drugima, ako ti narodi čine toliko različitih država, a ne naroda stopljenih u jednu državu).

Baš kao što s dubokim prezirom gledamo na privrženost divljaka njihovoj bezakonskoj slobodi — radije neka se bez prestanka glože, nego da se pokore zakonitoj sili koju bi sami konstituirali, pa tako dakle više vole mahnutu slobodu, nego razumnu — i smatramo je za surovost, neotesanost i životinjsko uniženje čovjeka, tako bi isto, moglo bi se pomisliti, obrazovani narodi (svaki za sebe okupljen u svojoj državi) morali požuriti da što prije izidu iz tako zaostalog stanja. Umjesto toga, međutim, svaka *država* hoće pokazati svoju veličinu (jer narodna veličina je besmislen izraz) baš time što nije podređena nikakvoj vanjskoj zakonskoj sili, a sjaj njezina poglavara ogleđa se u tome što mu na raspolaganju stoje mnoge tisuće ljudi spremnih da se žrtvuju za stvar koja ih se ništa ne tiče, a da se pritom on sam ne izlaže nikakvoj opasnosti. Razlika između europskih i američkih divljaka leži uglavnom u tome što su neka plemena ovih

posljednjih pojeli njihovi neprijatelji, dok oni prvi znaju svoje pobijedene protivnike upotrijebiti puno bolje nego kao jelo: oni će pomoću njih radije povećati broj svojih podanika, a time i količinu oruđa za nove i veće ratove.

S obzirom na zloćudnost ljudske prirode što otvoreno izbija u slobodnom odnosu među narodima (dok je u građanskom zakonskom poretku, uslijed pritiska uprave, vrlo prikriivena), čudno je zaista što riječ *pravo* nije mogla biti potpuno izbačena iz ratne politike kao cjepidlačenje i što se još niti jedna država nije odvažila javno se založiti za takav stav. Još uvijek se iskreno navode *Hugo Grotius*, *Pufendorf*, *Vattel* i dr. (sve vrli tješitelji) za opravdanje ratnog napada, premda njihov kodeks, bilo da je sastavljen filozofski, bilo diplomatski, nema i ne može imati ni najmanje *zakonske* snage (jer države kao takve ne podliježu zajedničkoj vanjskoj prinudi). Nema primjera da se jedna država ikad dala osokoliti argumentima, poduprtim svjedočanstvima tako važnih ljudi, da odustane od svoje namjere.

To poštovanje što ga svaka država odaje pojmu prava (barem na riječima), dokazuje ipak da čovjek posjeduje jednu duboku, iako zasad uspavanu, moralnu obdarenost koja će pobijediti načelo zla u njemu (a ono se ne može poreći) i dati mu nade da to očekuje i od drugih. Jer inače, države željne rata ne bi riječ *pravo* uzimale u usta, osim da njome tjeraju šegu, kao onaj galski vladar koji je izjavio: “Priroda je jačega obdarila tom prednošću što mu se slabiji mora pokoravati”.

Države, međutim, ne mogu tražiti svoje pravo putem procesa, kao na sudu, nego samo ratom i njegovim sretnim završetkom, *pobjedom*, a takvim načinom ne može biti konačno riješeno na čijoj je strani pravo, jer se *mirovnim ugovorom*, doduše, toga puta završava rat, ali ne i ratno stanje, budući da se uvijek nalazi nov izgovor za sukob (a ratno se stanje ne može jednostavno nazvati ni nepravednim, jer je tu svatko sudac u svojoj stvari). Isto tako, za države prema pravu naroda ne može vrijediti isto što i za pojedinca u bezakonskom stanju, po prirodnom pravu, tj. da “treba izaći iz takvoga stanja” (jer kao države one već imaju iznutra pravni ustav, te su izvan dohvata vanjske prinude, koja bi ih, prema svojim pravnim pojmovima, htjela podvesti pod jedan širi zakonski ustav). Kako međutim um s najvišeg prijestolja moralne zakonodavne vlasti apsolutno proklinje svaki rat kao pravni postupak, zahtijevajući, kao najneposredniju dužnost, mir koji se bez međusobnog ugovora naroda ne može ni stvoriti ni osigurati — to mora biti sklopljen savez posebne vrste, koji bismo mogli nazvati *savezom mira* (*foedus pacificum*). Taj bi se savez od *ugovora o miru* (*pactum pacis*) razlikovao po tome što ovaj posljednji hoće okončati samo jedan rat, a onaj prvi sve ratove zauvijek.

Ovaj savez ne ide za stjecanjem nekakve moći države, nego isključivo za održanjem i osiguranjem *slobode* svake države, kao i drugih država u savezu, a da se ipak niti jedna od njih ne podčini javnim zakonima i njihovoj prinudnoj sili (kao što je to slučaj kod ljudi u prirodnom stanju).

Može se pokazati da je ova ideja *federaliteta*, koja bi se trebala postupno proširiti na sve države i tako dovesti do vječnog mira, izvodljiva (objektivno realna). Kad bi kojom srećom nekome moćnom i prosvijećenom narodu pošlo za rukom osnovati republiku (a koja bi po svojoj prirodi morala biti sklona vječnom miru), onda bi ona postala središte federativnog ujedinjenja za ostale države koje bi joj se priključile i tako osigurale stanje slobode prema ideji prava naroda. A taj bi se savez, daljim pridruživanjem te vrste, postupno sve više proširivao.

Razumljivo je kad jedan narod kaže: “Ne treba biti rata između nas jer mi se želimo udružiti u jednu državu, tj. sebi postaviti najvišu zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, koja će naše sporove rješavati mirnim putem”. Ali kad ta država kaže: “Neka ne bude rata između mene i ostalih država, premda ja ne priznajem nikakvu najvišu zakonodavnu vlast koja će jamčiti meni moje pravo, a ja njoj njezino”, onda je uopće nerazumljivo na čemu ja zasnivam povjerenje u svoje pravo, ako ne na surogatu građanskog društvenog saveza, naime slobodi federalizma, koji, da bi uopće imao nekoga smisla, um nužno veže s pojmom prava naroda.

Pojam prava naroda kao prava *na* rat nema zapravo nikakva smisla (jer bi to onda trebalo značiti da ono kroji pravo na osnovi jednostranih maksima silom, a ne na temelju općevažećih vanjskih zakona, koji ograničavaju slobodu svakog pojedinca), te bi se pod njim moglo razumjeti samo ovo: sasvim je pravo da se ljudi koji tako misle međusobno zatiru i na taj način nađu vječni mir u prostranom grobu što će prekriti sve strahote nasilja, zajedno s njihovim začetnicima.

Kad je riječ o međusobnom odnosu država, um zna samo jedan put za izlazak iz bezakonskog stanja neprekidnog rata: da se države, isto kao i pojedinci, odreknu divlje (bezakonske) slobode, da se prilagode javnim prinudnim zakonima, te da tako tvore *državu naroda (civitas gentium)* koja će se, naravno, sve više širiti, dok na posljetku ne obuhvati sve narode na zemlji. Ali kako to one, prema svom shvaćanju prava naroda, nikako ne žele, odbacujući time *in hypothesi* ono što je *in thesi* ispravno, to se na mjesto pozitivne ideje jedne *svjetske republike* može postaviti (ako ne želimo da nam sve propadne), kao *negativni* surogat, samo jedan sve širi, postojan *savez*, koji odbacuje rat i koji će zaustavljati bujicu protupravnih neprijateljskih sklonosti; ali uz stalnu opasnost da bi one mogle provaliti (*Furor impius intus — fermit horridus ore cruento* — Bezbožni ratni bijes... sipa užasno iz krvožedne gubice. Vergilije).

Drugi dodatak

Tajni članak vječnog mira

Tajni članak u raspravama javnog prava, promatran objektivno, tj. po svojem sadržaju, predstavlja proturječnost. No, gledan subjektivno — prema kvalitetama osobe koja ga diktira — može imati smisla, ako bi po njezinom mišljenju dovelo u pitanje njezinu čast, ako bi je javno proglasili za njegova autora.

Jedini članak te vrste sadržan je u ovoj postavci: *države naoružane za rat trebaju zatražiti savjet u maksimama filozofa o uvjetima koji bi omogućili javni mir.*

Čini se, međutim, da je za zakonodavni autoritet države, kojoj dakako treba pridati atribut najveće mudrosti, poniženje to što ona od svojih *podanika*, u ovom slučaju filozofa, dobiva pouku o tome kakva će načela primijeniti u postupku prema drugim državama; pa ipak je preporučljivo da tako postupi. Država će ih dakle *prešutno* (smatrajući to tajnom) na to *poticati*, a to znači otprilike ovo: ona će ih pustiti da slobodno i javno govore o načelima kako se vodi rat i kako se stvara mir (a oni će to činiti i sami od sebe, samo ako im se ne zabrani). Suglasnost države u tom pravcu ne treba biti naročito utanačena, jer na to obvezuje sveopći ljudski um, kao moralni zakonodavac.

Time, naravno, nije rečeno da je država dužna dati prednost načelima filozofa pred mišljenjem jurista (predstavnik državnog moći), nego samo da ga sasluša. Juri koji je svojim simbolom učinio *vagu* prava, a uz to još i *mač* pravde, služi se obično ovim posljednjim, ne samo zato da od prava otkloni sve strane utjecaje nego i zato da i mač stavi u jednu pliticu, ako ova ne bi htjela pretegnuti (*vae victis*). Juri, koji nije istodobno i filozof (također ne prema moralu), u najvećem je iskušenju, jer prema njegovoj službi samo on mora primijeniti postojeće zakone, a ne mora ih ispitivati prema potrebi njihova usavršavanja. I tako on rang svoga fakulteta, stvarno niži, računa kao viši zato što je uz njega vlast (a to je slučaj i s ostala dva fakulteta).

Filozofski fakultet stoji ispod ove udružene sile, na vrlo niskom stupnju. Tako se, npr., kaže da je filozofija samo služavka teologije (a to se isto kaže i za druge dvije znanosti). Samo se ne vidi “nosi li ona ispred svoje milostive gospođe luč, ili iza nje skut”.

Da će kraljevi postati filozofi ili filozofi kraljevi, to se ne može očekivati, a nije ni poželjno, jer posjedovanje vlasti neminovno kvari slobodno umno rasuđivanje. Ali, da kraljevi i kraljevski narodi — to jest oni koji sami sobom vladaju po zakonima jednakosti — ne dozvole da klasa filozofa iščezne ili ušuti, već da ih puste javno govoriti, to je oboma potrebno za osvjetljivanje njihova posla. A kako je ta klasa po svojoj pri-

rodi nesposobna da se potajno organizira i kuje zavjere, to otpada i svaka sumnja u nju kako bi se mogla baviti bilo kakvom propagandom.

Preveo:
Zvonko Posavec

KANT

1795-1995

Summary

In autumn of 1795 Kant published his essay *Towards the Perpetual Peace*, subtitled *A Philosophical Outline*. In it he shows how reason is related to the historical nature of the man. Can human knowledge become practical or does it only occur in the pure region of divinity, mathematics and nature? Can human reason be operative in the sphere of public activity? In other words, the way reason relates to politics is analyzed. Kant's thesis is that peace is the foundation and the norm of the political, an opinion which makes him a part of the long tradition of European humanistic thought. We bring (in translation) *The First* and *The Second Definitive Article* on perpetual peace as well as *The Second Appendix (The Secret Article of Perpetual Peace)* as a sign of great respect and admiration for the Königsberg philosopher. Kant's integral text will be published as a part of the *Minerva* series by the publishing firm *Politička kultura*.